

children with low vision, known as the Vyhoda Eight-Year School, was opened. Over the years, this institution underwent several reorganizations, including changes in its name and expansion of its functions. However, throughout these changes, its primary objective remained constant - to provide education, upbringing, and development opportunities for children with visual impairments.

The heads of the Vyhoda special school have achieved significant accomplishments since its establishment in 1963. Their educational, methodological, and scientific contributions have been highlighted and appreciated. The authors of the analysis specifically emphasized the dedicated work of the school's pedagogical staff in promoting the development and well-being of children with visual impairments.

One notable aspect that was given special attention is the international cooperation of the Vyhoda Special School. This collaboration has focused on implementing projects aimed at fostering life skills in children with visual impairments, ultimately facilitating their successful socialization. Such initiatives are crucial in ensuring that these children have the necessary tools and support to navigate the world and lead fulfilling lives. The Vyhoda Special School takes pride in its commitment to providing a holistic education that goes beyond academic achievements. By prioritizing the development of life skills and fostering international partnerships, the school is actively working to enhance the social integration and overall well-being of its students.

The staff of the Vyhoda Special School actively participates in public associations, both at the local and state levels, which demonstrates their dedication to promoting inclusivity and enhancing the lives of children with visual impairments. At the local level, their involvement in the "Step into Life" association showcases their commitment to the community and their efforts to create a supportive environment for the students. On a broader scale, the staff's participation in the "Association of Typhlopedagogues of Ukraine" highlights their commitment to professional development and the exchange of knowledge and best practices. By engaging with this state-level association, they contribute to the advancement of typhlopedagogy, ensuring that the education of visually impaired children in Ukraine continues to evolve and improve.

The analysis of the Development Strategy of the Vyhoda Special School for 2023-2028 indicates a forward-thinking approach to education and the well-being of the students. By undertaking this analysis, the school has identified key tasks that need to be accomplished to implement the strategy successfully. These tasks may include curriculum enhancements, infrastructure improvements, and the implementation of innovative teaching methods.

The Vyhoda Special School is committed to continuously improving its educational offerings and ensuring that its students receive the best possible education and support. Through active participation in public associations and the development of a comprehensive strategy, the school demonstrates its dedication to the well-being and success of its students.

Key words: history of typhlopedagogy, historical period, special education, visual impairment, special school, educational and correctional process, Western Ukraine.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.06>

УДК 376.016-056.26

О.П. Круглик

o.p.kruhlyk@udu.edu.ua

https://orcid.org/0000-0002-9632-6579

РОЛЬ ПОЧУТТІВ У РОЗВИТКУ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ

В статті розглядаються міжособистісні стосунки людей у тривалих зв'язках як високо персоналізовані взаємини, які опосередковані особливими «трансферфінговими» ролями незалежно від соціальних ролей. В системі міжособистісних стосунків важливим стає не спосіб впливу діяльності, а прояв емоцій, почуттів та залежностей. З'ясовано, що почуття базуються на здатності взяти роль певної людини, ідентифікувати себе з нею та визначити ситуацію з її особливою точки зору. І оскільки люди значно відрізняються один від одного за здатністю до емпатії, зроблено висновок про індивідуальні відмінності у здатності відчувати почуття. Інтенсивність почуттів значно різна та зазвичай залежить від того, наскільки суперечливі ціннісні орієнтації однієї людини щодо іншої.

Постановка проблеми. В останні десятиліття проблема діагностики й розвитку міжособистісних стосунків трансформувалася у техногенне розуміння соціокультурного явища комунікації. Зазвичай науковці цікавляться окремими питаннями встановлення і формування міжособистісних стосунків (види, типологія, характер стосунків, пізнання людьми один одного тощо), але всі разом вони створюють передумови для глибшого проникнення в зміст процесу формування у людини знань про інших людей, а також для дійсного розуміння ролі цих соціо-педагогічних знань щодо реагування на поведінку та діяльність інших людей в соціумі. Так, досліджуються загальні особливості формування образу іншої людини та поняття про її особистість, вивчаються гендерно-вікові особливості, професійно-соціальні критерії взаємовідносин у спільноті, виявляються типові помилки, які припускає людина, оцінюючи оточуючих її людей, простежуються зв'язки між пізнанням самого себе та розумінням інших осіб в соціумі.

Говорячи про соціокультурну специфічність міжособистісних стосунків людей, слід наголосити, що така відмінність в першу чергу, пов'язана з встановленням та збереженням комунікацій. Розвиток формування уявлень про образи інших людей в соціумі та проєктивність трансферінгових знань про них постійно залежить від характеру комунікації та зрілості самої особистості.

Що ж тоді насправді робить людину в соціумі людяною та цілісною? Які психологічні умови сприяють даному процесу? Ось на ці питання спробуємо відповісти в даній статті.

Аналіз досліджень і публікацій. Людина в міжособистісних стосунках виявляє любов, дружбу, пристрасть, героїзм, ненависть, спрагу помсти, ревності, толерантність та інші почуття. Вивчаючи проблему міжособистісних стосунків як феномену сучасного соціокультурного суспільства, слід зосередити увагу на описі таких афективних зв'язків, які встановлюються між різними характерами людей, їхнім розвитком та трансферінгом.

Розвиток особистості обумовлено мережами міжособистісних стосунків (R. Vogum, 2010; S. Castaldo, 2007). Науковці намагалися віднайти процедури для опису та вимірювання цих мереж. В подальшому були розроблені різні соціометричні методи (метод Морено). Але це лише поверхове сприймання проблеми. Паралельно вчені різних галузей зазначали, що сприймання суті людської істоти набагато складніше, ніж сприймання неживих об'єктів довкілля. Вони почали розглядати цей процес набагато глибше, як особливу сферу вивчення, звернувшись дод вивчення життєдіяльності малих груп.

Фактично при всіх групових діях учасники виступають одночасно у двох якостях: як виконавці трансферних ролей та як неповторні людські особистості. Коли люди грають свої трансферні ролі, вони діють як окремі одиниці соціальної структури. Існує певна залежність від культурних норм під час виконання трансферних ролей, коли поведінка кожного учасника обмежена експектаціями. Проте, перебуваючи в різних групах, люди залишаються унікальними особистостями. Прояв емоцій, почуттів, стосунків кожної особистості є залежними від певних якостей тих людей, з якими вони знаходяться в безпосередньому міжособистісному контакті. Тому, характер взаємного тяжіння чи відштовхування у кожному разі має свій сценарій. Початкові реакції можуть відрізнятися діапазоном варіювання, здійснюється своєрідна оцінка. Якщо контакт підтримується між учасниками процесу, вони можуть стати друзями чи суперниками, залежними чи незалежними один від одного, вони можуть любити, ненавидіти, сприймати, відштовхувати один одного. Тому, перебуваючи в різних стосунках з іншими членами малої групи, утворюється друга система положень та обов'язків. Шаблон розвитку міжособистісних стосунків в малій групі, де всі включені в спільну дію, створює ще одну (третю) матрицю. Ця схема накладає подальші обмеження на кожну людину в її життєдіяльності.

Мета статті. Сам по собі термін «міжособистісні стосунки» по-різному вживається в психіатрії, в соціальній психології, по-специфічному в спеціальній педагогіці, в даній статті він буде використовуватися для позначення взаємних орієнтацій, які розвиваються та кристалізуються між індивідами в сталих зв'язках. Характер цих взаємовідносин у кожному разі залежатиме від особистісних рис включених у взаємодію індивідів в певній групі.

Виклад матеріалу дослідження. За своєю природою людина очікує особливої уваги, почуттів від своїх найближчих друзів і не схильна чекати хорошого відношення від тих, кого вона не любить, кожна сторона в системі міжособистісних стосунків виявляється пов'язана низкою особливих норм та

обов'язків. Кожен індивід грає соціальну роль у спільноті, але такі міжособистісні ролі не можна поєднувати з трансферфінговими ролями. Хоча обидва типи ролей можуть визначатися з урахуванням групових експектацій, з-поміж них існують важливі відмінності. Соціальні ролі стандартизовані навіть в своєму міжособистісному характері; норми та обов'язки залишаються незмінними незалежно від виконавців. Але певні правила, які встановлюються в міжособистісних ролях, «повністю залежать від індивідуальних особливостей учасників», їх емоцій, почуттів та контактів. На відміну від соціальних ролей, більшості міжособистісних ролей не навчаються спеціально. Зазвичай людина розвиває свій тип відносин, пристосовуючись або гармонізуючись до інших індивідів групи.

Всі системи міжособистісних стосунків різні, але бувають ситуації, що повторюються, і подібні особистості реагують однаково на джерело прояву. Тому, у більшості випадків спостерігаються типові шаблони міжособистісних взаємин і що можуть бути названі та визначені міжособистісні ролі. Так, у ситуаціях співробітництва можуть бути колега, партнер, однодумець, клієнт, шанувальник, об'єкт кохання тощо. Серед міжособистісних ролей, що виникають, коли конкурують через подібність інтересів, може бути суперник, ворог, змовник тощо. Ще одна ситуація, що повторюється, може бути описана як влада над іншою людиною. Якщо така залежність в соціальних ролях підтримується шляхом нормативно-правових відносин, встановлюється законна влада, і суб'єкти таких міжособистісних ролей стають наділеними владою. Але дійсна здатність спрямовувати поведінку інших не завжди в руках тих, чия конвенційна роль наділена владою. Дитина, наприклад, яка знає, як скористатися хвилиною спалахом своїх неспокійних батьків, їхніми емоціями і почуттями, може вдало керувати їх поведінкою. Серед міжособистісних ролей трансферфінгового характеру, «що виникають при нерівномірному розподілі влади» виділяється лідер, герой, послідовник, маріонетка та покровитель. Такі трансферфінгові ролі аналітично відрізняються від соціальних ролей тому, що кожна людина бере певну роль завдяки своїм особистісним якостям.

Люди в соціокультурному середовищі одночасно існують в різних системах почуттів і залежностей. Як виконавці соціальних ролей вони користуються соціокультурними символами, які є «об'єктом соціального контролю». У той же час, особлива особистісна орієнтація кожного індивіда виявляється у стилі його виконання, а також у тому, що він робить, коли ситуація недостатньо визначена та має певну свободу вибору. Прояв особистісних рис детермінує відповідні трансферфінгові реакції, досить часто несвідомі. Якщо людина відчуває, що її партнери роблять свій внесок у міжособистісні стосунки якимось не цілком щиро, вона може образитися або розчаруватися, або навіть почати зневажати їх – залежно від особливостей її характеру.

В нашому дослідженні ми концентруємося на більш менш тривалих зв'язках, які розвиваються в міжособистісних стосунках. Яка б не була асоціація, корпорація, група, люди вступають у «високо персоналізовані взаємини», які накладають на них особливі трансферфінгові ролі незалежно від соціальних ролей. В такому випадку система міжособистісних стосунків не піддається соціальному контролю, оскільки важливим стає не спосіб впливу діяльності, а прояв емоцій, почуттів та залежностей.

Основною психолого-педагогічною одиницею вивчення міжособистісних стосунків є почуття людини. Життєдіяльність індивіда пов'язана з коханням, ненавистю, заздрістю, розпачом, гордістю, шаною.

Як уже давно зазначив Адам Сміт, почуття відрізняються від інших значень тим, що вони ґрунтуються на емпатії. Виникає співчутлива ідентифікація з іншою персоною: «вона визнається людською істотою, створенням, здатним робити вибір, відчувати страждання, насолоджуватися радістю, мати надії та мрії, загалом реагувати приблизно так само, як і сам міг би реагувати в подібних обставинах» (О. Білецька, 2021; Л. Журавльова, М. Шпак, 2015). Тоді виходить, що визнавати іншу людину як «себе» передбачає уявлення про неї як про істоту, обдаровану якостями, багато в чому подібними до моїх власних. Отже, почуття ґрунтуються на приписуванні властивостей, які людина знаходить у собі самій. Почуття базуються на здатності взяти роль певної людини, ідентифікувати себе з нею та визначити ситуацію з її особливою точки зору. І оскільки люди значно відрізняються один від одного за здатністю до емпатії, існують індивідуальні відмінності у здатності відчувати почуття.

Коли емпатія відсутня, навіть людські істоти сприймаються як фізичні об'єкти. Багато соціальних контактів, які мають місце у великому місті, позбавлені сантиментів. До водія автобуса, наприклад, часто ставляться так, наче це лише придатак кермового колеса. Психологічно тут різні типи взаємодії, і

лише другий приносить задоволення. Тут суттєво, що на об'єкта проектується певні якості, що дозволяють встановити певну співчутливу ідентифікацію. Звідси випливає, деякі соціальні ролі – як, наприклад, кат чи солдат під час бойового завдання – можуть бути виконані ефективніше, якщо почуття відсутні.

Інтенсивність почуттів значно різна і зазвичай залежить від того, наскільки суперечливі ціннісні орієнтації однієї людини щодо іншої. Наприклад, хоробрість досягає найвищої інтенсивності в ситуаціях, де існує конфлікт між захисними імпульсами організму та необхідністю захищати себе та близьке оточення. Ймовірно, і відвага досягає найбільшої інтенсивності, коли існує певна амбівалентність між обов'язком і честю. Це підтверджується тим, що людина значно більш недовірлива по відношенню до зрадника, ніж до ворога. Подібно до інших значень, почуття, якщо вони виникли, мають тенденцію стабілізуватися. Стійкість таких орієнтацій виявляється особливо у разі смерті близької людини. Розумом людина приймає факт цієї смерті, але деякий час вона може замінити спілкування взаємодією з персоніфікацією.

Стійкі персоніфікації постійно підкріплюються завдяки вибірковості сприймання. Зазвичай кожна людина охоче виправдовує тих, кого любить: навіть помітивши непристойний вчинок, вона пояснює це різними життєвими обставинами. Але та сама ж людина зовсім не настільки ж великодушна до людей, яких не любить: до них вона відноситься вже заздалегідь з негативним ставленням. Навіть абсолютно безневинне зауваження з їхнього боку може бути інтерпретовано як ворожий випадок. Тому, більшість людей примудряється «натягнути» на своїх близьких ту оцінку, яка співпадає з їх почуттями. Звичайно, якщо людина постійно надходить усупереч очікуванням, то рано чи пізно оцінки починають змінюватися. Але існують значні індивідуальні відмінності у здатності змінювати ставлення людей в міжособистісних стосунках. Деякі настільки виявляються негнучкими, що нездатні помічати різні трансферентні сигнали, що рішуче суперечать їх світогляду. Незважаючи на повторні невдачі, «глухі» до сприймання, завмерлі у відносинах кризи – такі індивіди поступово і неминуче рухаються до катастрофа, яка болісно здійснить «переоцінку» як почуттів, так і взаємин.

Вивчаючи почуття безпосередньо в міжособистісних стосунках ми розуміємо наскільки це важливо для розуміння проблеми сприймання і взаємодії людей в групі. Матеріали про те, як люди ставляться один до одного, збираються шляхом інтенсивних інтерв'ю, шляхом спостереження у заздалегідь підготовленій ситуації та шляхом різноманітних опитувальників, тестів.

Кожне почуття – це значення, що розвивається у певній життєдіяльності індивіда з пристосуванням його до умов соціокультурного середовища. Оскільки як суб'єкт, і об'єкт неповторні, не може бути двох почуттів абсолютно тотожних; і все-таки ми легко розпізнаємо типові почуття. Типові почуття є складовою міжособистісних стосунків, що повторюються, і вони можуть розглядатися як способи гри соціальних міжособистісних ролей. У якийсь час кожна людина опиняється у владі іншої людини або, навпаки, має іншу людину у своїй владі. Досить часто вона виявляє, що змушена із кимось конкурувати. У таких ситуаціях складаються типові інтереси, конструюються типові персоніфікації та виникають типові оцінки інших людей. Це означає, що багато почуттів досить подібні, щоб можна було сформулювати якісь узагальнення.

Приступаючи до об'єктивного дослідження, слід розпочати з'ясування, як оцінюють один одного особи в міжособистісній взаємодії, та відмовитися оцінювати лише почуття, як емоційний фон поверхневої структури проблеми. Отже, щоб описати почуття, які рельєфно виступають у поширених психолого-педагогічних теоріях, найкраще, мабуть, розпочати з обмеженої кількості найбільш очевидних типів орієнтації.

Переслідуючи спільні інтереси, у людей в спільноті виникають різні об'єднуючі, кон'юнктивні почуття. Тоді досягнення колективних цілей приносить кожному якесь задоволення. Зазвичай учасники таких ситуацій взаємно залежні.

Ставлення до різних почуттів, що встановилися у повсякденному житті, можна легко зрозуміти. Кон'юнктивні почуття сприятливі для оптимального розвитку всіх учасників групи і полегшують виконання сумісної діяльності. В загальному вигляді ці почуття перестають бути несподіваними. Навпаки, розвиток диз'юнктивних почуттів майже завжди виявляється на заваді в житті групи та їхнє загальноприйняте засудження так само зрозуміле.

В своїй життєдіяльності люди значно різняться тому, наскільки вони здатні виконувати свої хоча

б соціальні міжособистісні ролі, і в кожного вироблено свій характерний спосіб включатися до мережі міжособистісних стосунків. Одні люблять людей, знаходять задоволення у спілкуванні з ними та цілком щиро вступають у спільну корпорацію. Інші ж навпаки, вносять свою частку з обережністю: вони докладають зусиль лише тоді, коли партнери виконують свої обов'язки, витримуючи всі норми і правила. Треті взагалі виконують свій обов'язок тільки в тому випадку, якщо хтось спостерігає за ними або коли це сприяє їхній винагороді. Вони вважають, що тільки нерозумні люди можуть з ентузіазмом працювати заради когось іншого. Зрештою, є й такі, хто взагалі нездатний справлятися з жодними обов'язками.

Конфлікти неминучі в життєдіяльності людини, і кожен виробляє характерний спосіб поведінки з супротивником. Одні відверті; вони прямо заявляють про свої почуття і, якщо потрібно, вступають навіть у фізичну боротьбу. Інші більш гнучкі, за будь-яку ціну уникають розриву, скандалу, зосереджуючись на закулісному маневруванні (Т. Титаренко, 2011).

Оскільки почуття це те, що означає одна особистість для іншої, кожна з них за визначенням індивідуальна. Але почуття конкретної людини до різних осіб можуть мати багато спільного, надаючи їй щодо відношення до інших людей власний стиль взаємин. Справді, деякі, мабуть, неспроможні відчувати багатогранності почуттів. Наприклад, оскільки дружба вимагає довіритися без жодних гарантій і людина залишається відкритою для «можливої експлуатації», деякі особи вважають за краще зовсім не вступати в такі взаємини. Інші – не здатні брати участь у диз'юнктивних взаєминах. Якщо на них нападають, вони «підставляють іншу щоку» і терпляче чекають, поки їх «мучителі не прийдуть до тями».

Проте, є люди в суспільних зв'язках, які просто нездатні зрозуміти певних почуттів з боку інших, або ж не хочуть. Навіть коли вони спостерігають відповідні вчинки, вони не можуть повірити, що інші можуть бути настільки орієнтовані.

Почуття – це орієнтації, засновані на персоніфікаціях, які конструюються переважно «шляхом приписування мотивів». Більш конкретно це виглядає як «приписання» мотиву через висновок про внутрішні хвилювання іншої людини. Ми помиляємося, коли припускаємо, що інші досить схожі на нас самих. Ми страждаємо, коли намагаємося зрозуміти їхню поведінку, проектуючи на них власні переживання. Але людина не може проектувати переживання, яких вона ніколи не відчувала. Якщо вона ніколи не відчувала особистої безпеки в спільноті, чи може вона реально зрозуміти довірливі вчинки іншої людини? Швидше такий індивід вишукватиме якісь «приховані мотиви». І навпаки, тому, хто впевнений, що всі люди у своїй більшості позитивні, складно зрозуміти вчинки людини, яка воює з усім світом, воює сама з собою. Це свідчить про те, що тип таких міжособистісних стосунків, до яких може бути залучений цей індивід, визначається його особистістю, внутрішнім світосприйманням і набутими почуттями.

Індивідуальні особливості у можливості виконувати міжособистісні ролі ґрунтуються також на відмінностях в емпатії – можливості співчутливо ідентифікувати себе з іншими людьми. Для людей характерно зберігати соціальну дистанцію: вони завжди здаються холодними та раціональними. Інші дуже безпосередньо сприймають оточуючих, спонтанно реагуючи на їхні скрути та радості.

Існує чимало спекуляцій щодо засад дружби. Зокрема, було доведено, що розвиток спільних інтересів, які виходять за межі необхідної взаємодії, полегшує встановлення певних дружніх зв'язків (Г. Чуйко, Я. Чаплак, 2020). Але може бути запропонована інша гіпотеза: формування будь-якої приватної мережі міжособистісних стосунків, а також її стійкість залежать від того, наскільки включені в неї особистості і як вони взаємно доповнюють одна одну. Дві агресивні та владолюбні людини навряд чи будуть відчувати взаємну прихильність: кожен буде потребувати своєї власної групи залежних послідовників. Іноді такі люди виявляються пов'язаними соціальними нормами – коли вони встановлюють норми і правила, але продовжують конкурувати один з одним навіть внутрішньо. Такі взаємини диз'юнктивні, тому з самого початку обмежують сприятливі можливості розвитку.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Отже, почуття, що створюють якісь «приватні мережі» міжособистісних стосунків, можуть бути різновекторними особистісно. Найчастіше почуття двосторонні: кожна сторона розуміє іншу дещо інакше. Тривалість таких зв'язків залежить, мабуть, від механізмів, які забезпечують певного роду взаємне задоволення для тих, хто залучений до цієї «мережі відносин».

По суті, всі поширені підходи з точки зору соціального погляду пояснюють людську поведінку майже винятково з погляду біологічних властивостей людей, якими вони виділилися у культурній матриці. Дитина народжується в організованому суспільстві і, взаємодіючи з іншими в спільноті, засвоює різні моделі відповідного поведінки. В своїй життєдіяльності людина робить досить часто те, що розглядається іншими як реакція на потреби: або успадковані органічно, або придбані в процесі соціального наування в якійсь малій чи великій групі. Але, виникає серйозне питання про те, чи такі концептуальні схеми адекватні. Вступаючи в стійкі асоціації, люди часто виявляються залученими до «мережі» міжособистісних стосунків, які накладають на них певні обов'язки один до одного. Почуття – це системи поведінки, які не успадковуються біологічно, яким не навчаються в соціумі. Вони набувають форми і кристалізуються в безпосередній взаємодії стосунків людей з індивідуальними особливостями.

Кожне почуття є неповторним, бо це неповторне ставлення однієї особистості до іншої. Але у стійкій асоціації людей неминує виникає проблема генезу. По мірі того як людина навчається взаємодіяти з оточуючими, розвиваються типові персоніфікації, і специфічні значення – любов, ненависть, шанування героїв, ревності, повага, гордість – виявляються досить певними, щоб уможливити розгляд типових почуттів. Кожен учасник спільної дії симпатичний деяким із оточуючих і викликає огиду в інших. Була спроба описати деякі кон'юнктивні та диз'юнктивні почуття. Такий шаблон утворює «мережу» особистісних обов'язків, що значною мірою визначає поведінку людей, які залучені до неї. Стійкість будь-якої такої «мережі міжособистісних взаємин» залежить від безперервного потоку задоволення більшості учасників.

Досліджуючи міжособистісні стосунки ми торкнулися однієї з важливих проблем дослідження: роль почуттів у життєдіяльності людей та їх вплив один на одного для створення мережі міжособистісних стосунків. В подальшому вважаємо за необхідне зосередити увагу на діагностуванні міжособистісних стосунків в психолого-педагогічній практиці.

Список використаних джерел:

1. Білецька Олена (2021). Проблема довіри та емпатії в контексті міжособистісних стосунків у період ранньої юності. *Психологія: реальність і перспективи*. Вип.17, С.31-38.
2. Журавльова Л. П., Шпак М. М. (2015). Емпатія як психологічний механізм розвитку міжособистісного емоційного інтелекту. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 3 (25). pp. 85-88.
3. Титаренко Т. М. (2011). Соціально-психологічні практики життєконструювання особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук.праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, Т. II. Психологічна герменевтика. Вип. 7. 250 с.
4. Чуйко Г. В., Чаплак Я. В. (2020). Міжособистісна довіра як передумова партнерських стосунків між людьми. *Психологічний журнал*. Вип. № 6. С. 29-39.
5. Borum, R. (2010). The science of interpersonal trust. *Mental health, law & policy faculty publications*, 574. Retrieved from URL: http://scholarcommons.usf.edu/mhlp_facpub/574.
6. Castaldo, S. (2007). Trust in market relationships. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

References:

1. Biletska Olena (2021). The problem of trust and empathy in the context of interpersonal relationships in early adolescence. *Psychology: reality and prospects*. Vyp.17, S.31-38. [in Ukrainian].
2. Zhuravlyova L. P., Shpak M. M. (2015). Empathy as a psychological mechanism for the development of interpersonal emotional intelligence. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 3 (25). pp. 85-88. [in Ukrainian].
3. Tytarenko T. M. (2011). Social'no-psyhologichni praktyky zhyttjekonstruyuvannja osobystosti. Aktualni problemy psyhologii' : zb. nauk. prac' In-tu psyhologii' im. G. S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, T. II. Psyhologichna germenevtyka. Vyp. 7. 250 s. [in Ukrainian].
4. Chuiko G. V., Chaplak J. V. (2020) Interpersonal trust as a prerequisite for partnerships among people. *Psychological Journal*. №6. pp. 29-39[in Ukrainian].
5. Borum, R. (2010). The science of interpersonal trust. *Mental health, law & policy faculty publications*, 574. Retrieved from URL: http://scholarcommons.usf.edu/mhlp_facpub/574 [in English].
6. Castaldo, S. (2007). Trust in market relationships. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing [in English].

Kruhlyk O. The role of feelings in the development of interpersonal relations.

The article considers the interpersonal relationships of people in long-term relationships as highly

personalized relationships that are mediated by specific «transsurfing» roles independent of social roles. In the system of interpersonal relations, it is not the way of influencing activity that becomes important, but the manifestation of emotions, feelings and addictions. It was found that feelings are based on the ability to take the role of a certain person, identify with him and define the situation from his special point of view. And since people differ significantly from each other in their ability to empathize, it is concluded that there are individual differences in the ability to feel feelings. The intensity of feelings varies greatly and usually depends on how conflicting the value orientations of one person are with respect to another.

The intensity of feelings is quite different and usually depends on how contradictory the value orientations of one person are in relation to another. For example, bravery reaches its highest intensity in situations where there is a conflict between the protective impulses of the organism and the need to protect oneself and the immediate environment. Courage probably reaches its greatest intensity when there is some ambivalence between duty and honor. This is confirmed by the fact that a person is much more suspicious of a traitor than of an enemy. Like other meanings, feelings, once they have arisen, tend to stabilize.

By studying feelings directly in interpersonal relationships, we understand how important it is for understanding the problem of perception and interaction of people in a group. Materials on how people relate to each other are collected through intensive interviews, through observation in a pre-prepared situation, and through various questionnaires and tests.

Key words: feelings, interpersonal relationships, networks of relationships.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.07>

УДК 376-056.263.24'373

С.В. Кульбіда,

svk5554@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0194-3495>

Н.П.Кравець,

kravez2015@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1423-8533>

О.П. Круглик

o.p.kruhlyk@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9632-6579>

СТАН ВОЛОДІННЯ ЛЕКСИЧНИМ ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА УЧНЯМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

У роботі представлено методику визначення лексичного значення слова в контексті оволодіння лексичною компетентністю учнями з особливими освітніми потребами у Новій українській школі.

Проаналізовано розуміння другокласниками з особливими освітніми потребами значення і смислу словникових слів у процесі усного мовлення відповідно до критеріїв: дотримання лексико-граматичної сполучуваності слів; введення у мовленнєвий контекст адекватних за смислом слів; використання мовленнєвого контексту для визначення значення слова; добір до даного слова лексико-семантичних варіантів та показників: розуміння і пояснення; пояснення не проявляється; відповідь відсутня. Доведено, що оволодіння лексичною компетентністю учнями різних категорій: учнями з типовим розвитком, з тяжкими порушеннями мовлення, глухих, учнів з інтелектуальними порушеннями, глухих з інтелектуальними порушеннями дозволяє намітити шляхи удосконалення та розвитку мовної компетентності школярів у навчальному процесі.

Ключові слова: категорії учнів з особливими освітніми потребами, лексична компетентність, лексичне значення слова, констатувальний експеримент, критерії.